

מטעמי תורת זילים

פרשת יתרו תשע"ג – כיבוד אב ואם

בפרשתנו כותבת התורה את הציווי לכבד אב ואם כדיבר החמישי מעשרת הדברות ככתוב "כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלוקיך נותן לך" (שמות כ, יב), הזוהר (פרשת יתרו דף צג ע"א) מפרש כי האדם צריך לכבד את אביו ואת אמו משום שהוא נעשה בשיתוף מטיפה של אביו שמהם נעשה הלבון של העיניים והעצמות והאברים שלו, ומטיפה של אמו שממנה נעשה השחור שבעיניים, השיער העור והבשר שלו (כל זה לבד מהטעם הפשטי של הכרת הטוב וחינוכו בדרך ה').

ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל מבאר (בקדושת לוי פרשת לך לך ד"ה ונראה שאברהם) כי אצל כל אדם האיברים האדומים והאיברים הלבנים ניתנים מהאב ומהאם, אבל נוסף לזה גם הנשמה הרוחנית מקבלת חלק מאב והאם, וזיווג אביו ואמו משפיע על הנשמה.

האר"י ז"ל (בליקוטי תורה פרשת וירא) מאריך לבאר את הדבר יותר בעומק, כי שפע הבן נמשך לו מלמעלה על ידי ובאמצעות הוריו, כי בעת עיבורו של הבן נותנים בו אביו ואמו, בין אם הם צדיקים ובין אם הם רשעים, מעין "לבוש" רוחני לנשמה שלו (אביו מצד החסדים ואמו מצד הגבורות) והוא שותפות של האדם ואשתו בבנים, וכל השפע שיבוא לאדם מלמעלה מעתה במשך כל חייו הוא דרך הלבוש הזה, והוא מסייע לאדם להדריכו בדרך התורה והמצוות ובדרך הטוב. ואיכות הלבוש האם הוא רע כדמיון יצר הרע הגורם להחטיאו או טוב קדוש ועליון המזכה אותו בריבוי תורה ומצוות - תלוי בהתקדשות ההורים במחשבה דיבור ומעשה בעת עיבורו. ע"כ תמצית מתוך דבריו.

נמצא כי כיבוד אב ואם בא גם מהצד הגשמי שהרי הוא בשר מבשרם ועצם ומעצמם, אך גם מהצד הרוחני שנשמתו באה לעולם באמצעות ההורים ויונקת את כל כוחה דרך הלבוש שנתנו לו ההורים. לפי זה ניתן לבאר דבר נפלא, כפי שכתב הרב רבי פנחס מקוריץ זצ"ל (באמרי פנחס פרשת חקת סימן ש"מ והמקור בעץ חיים לרבינו האר"י ז"ל שער מב פ"א מ"ת והובא בשבילי פנחס תשע"ב פרשת יתרו) כי כל דבר שבעולם יש לו ממוצע המקשר בין שני קצוות: בין בעל חי ובין אדם הממוצע הוא הקוף (בעל חי), בין תורה שבכתב ותורה שבעל פה הממוצע הוא הקרי והכתיב שבתורה, בין שבת לחול הממוצע הוא תוספת שבת, בין ישראל לאומות העולם הממוצע הוא נשמת הגרים וכן הלאה. ע"כ. וכן אפשר להגיד אצלנו, הדיבר של כיבוד אב ואם הוא דיבר חמישי, ונמצא כי הוא בין המצוות של בן אדם למקום בעלי היבט רוחני (4 דברות ראשונות) לבין המצוות של בן אדם לחברו בעלי היבט גשמי שכלי (5 דברות אחרונות), ומהווה מעין מקשר בין שני הקצוות, כי גם במצווה זו יש צד גשמי שהאדם מצווה לשמור כבוד הוריו כי הרי הם היו לו את גופו הגשמי בלבן ובאודם שבו, ומצד שני הם נתנו לו את החלק הנשמתי, שהוא במקורו חלק רוחני אלוקי ממעל, והוסיפו לו לבוש רוחני.

הלבוש הזה מלווה אות האדם משך כל חייו, ומהווה קשר בלתי פוסק בין האב והאם לבין בנם או בתם. וכן כתב אגרא דכלא (פרשת ואתחנן ד"ה וזהו והודעתם) בשם איש קדוש אחד, רמז בפסוק "... והודעתם לבניך ובני בניך" (דברים ד, ט) שהדעת שנשפע לאיזה איש בתורה ובעבודה יועיל לבניו ובניו בניו שדעת האב נמשך עד בן בנו, והדברים עתיקים כלשונו. וזה שנאמר "לא ימושו מפיד ופי זרעך ומפי זרע זרעך" (ישעיה ט, כא) ע"כ.

ובזה הביא הרב יורם אברגיל שליט"א (בספרו בצור ירום פרק ז' ע"מ כז) כי האדם צריך תמיד לעשות מאמצים ולהיות בקשר עם ההורים שלו כי **מה שיש כוח להורים לעשות לכל "הגדולים" האחרים אין כוח לעשות, ואפילו הורה שהוא איננו צדיק יש לו מעלה יותר מרב גדול וצדיק**, והסיבה לכך היא שיש לאבא כוח המשכה והשפעה לבן, וכאשר האדם מנתק קשר מאבא שלו הוא מתדרדר לשאול, אם לא הוא ילדיו חלילה, ואם לא ילדיו נכדיו חלילה, עד שהוא יקבל את המכה שלו (רח"ל) בשלב מסוים. ע"כ. (והדברים מבוארים לפי מה שהבאנו לעיל).

נמצא שהקשר התמידי עם בורא העולם הוא בעזרת האב והאב ובאמצעותם, והם המשפיעים על האדם **כוחות לעבודת הבורא**, ואפשר בזה לבאר את הפסוק "כבד את אביך ואת אמך למען יארכיכון ימך על האדמה אשר ה' אלוקיך נותן לך" (שמות כ, יב), כי חיסרון בכיבוד ההורים עלול לפגוע בשפע המושפע באמצעותם לאדם, וזה מתבטא במשך אורך חיי האדם או חיי בניו (שהם המשך חייו של האדם), ולהיפך אם מכבדים, הרי זוכה לאריכות ימים לו ולבניו.

ובזה כתב מדרש תלפיות (ענף אב ואם ד"ה ילקוט איוב) בשם הילקוט איוב על הפסוק "מי הקדימני ואשלם" (איוב מא, ג) - מי הוא שהקדים כבוד לאביו ולא נתתי לו בנים", כלומר **כיבוד אב ואם מזכה את האדם בבנים, והבנים האלו מכבדים אותו כפי שהוא כיבד את הוריו מיזה כנגד מיזה**. ומה שרואים בני אדם שאינם מכבדים את הוריהם ויש להם בנים או כאלה שמכבדים את הוריהם ואין להם בנים – הכול אלו חשבונות פרטיים של אותם אנשים מסיבות אחרות, אך בדרך ההנהגה של העולם מי שמכבד את הוריו זוכה לבנים כדברי חז"ל.

ובמציאות רואים כי מצווה זו קשה מאוד ליישום ע"י היהודי על אף שהשכל נוטה לקיימה, ולא רק זה אלא לפעמים רואים שדווקא בין אומות העולם מקיימים מצווה זו בחירוף נפש, והטעם לכך הוא כפי שהביאו בשם האדמו"ר מרוז'ין (בספר עירין קדישין ערך צדיק, ד"ה אמר הטעם) כי **נשמה ישראלית היא חלק אלוק' ממעל והאב והאם מביאים אתה בעל כורחה לעולם הזה, לכן היא תמיד בכעס עליהם ואינה נותנת להם כבוד כל כך**, אבל רוח של גוים הוא בה ממקום טומאה וכאשר באה לעולם הזה יכולה להתעלות, לכן כאשר הרוח של הגוי נולדת בעולם הזה טובה הוא לה, והיא נותנת כבוד להורים. ע"כ.

ומבין אומות העולם, ציינו חז"ל את כיבוד ההורים החרג שהיה לעשו הרשע ביחס לאביו, שהיה מכבדו ועושה רצונו אפילו במקום סכנה כפי שראינו שהלך להביא ציד ואפילו שהיה בסכנה (מדרש תלפיות ענף אב ואם ד"ה ספר חסידים ויאמר עשו), והיה עושה זאת בבגדי מלכות הם "בגדי החמודות", לכן תמיד השאיר אותם בבית הוריו כדי שיהיו מזומנים לכבד בהם את אביו (בראשית רבה ס"ה ט"ז) כפי שכתוב בפסוק "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן (בראשית כז, טו). והזוהר (פרשת תולדות דף קמו, ע"ב) מוסיף על כך על פי הפסוק "בן יכבד אב ועבד אדוניו" (מלאכי א, ה) כי בן זה עשו, **שלא היה אדם בעולם שכיבד את אביו כמו שכיבד עשו לאביו**. ע"כ. ומעולם עשו לא הרגיו את יצחק אביו (זוהר וישלח קסו, ע"ב). אך כל הכבוד שעשה לאביו היה לפי שהביאו לתענוגות חיי העולם הזה, ועל כן כאשר נפטר יצחק אביו, בעט עשו בכל הקדוש ליצחק, ופרק עול ה' מעליו.

עשו זוכה בכוח כיבוד אב ואם שלו למלכות בעולם הזה לו ולצאצאיו (כמבואר בבראשית רבה ס"ז ז' וכן בזוהר פרשת תולדות דף קמו, ע"ב) **ומלכות זו עתידה שתמשך עד שיבא מלך המשיח** (אגרת השמד לרמב"ם). ועם ישראל לא הורשה להצר לצאצאיו אפילו שנים רבות אחרי פטירת עשו כמו שהמדרש (דברים רבה א, טו)

מבאר שהקב"ה אמר למשה רבינו שבני ישראל יעקפו את צאצאי עשיו הרשע ולא התגררו איתם במלחמה שנאמר "רב לכם סב את ההר הזה" (דברים ב,ג) - אומר הקב"ה למשה רבינו אין אתם יכולים להם לפי שעד עכשיו עומד שכר כיבוד של עשו לאלו הקבורים בהר הזה (הכוונה מערת המכפלה, שם קבורים האבות הקדושים). ע"כ. ולכן יעקב אבינו פוחד מזכות מצווה זו כמובא במדרש (בראשית רבה ע"ו ב') על הפסוק "ויירא יעקב מאוד ויצר לו" (בראשית לב, ה) שיעקב אבינו חשש משום שהוא היה בארם נהריים תקופה ארוכה ללא קיום מצוות כיבוד אב ואם, ואילו עשו היה באותה העת בבית הוריו והמשיך לקיים מצוות כיבוד אב ואם. ע"כ.

וכמו עשו הרשע כך גם בנו, אליפז, היה מכבד את אביו עשו מאוד מאוד. ובשכר זה יצא ממנו עמלק לאוויר העולם כמו שנאמר "ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו, ותלד לאליפז את עמלק אלה בני עדה אשת עשו" (בראשית לו, יב) (תנא דבי אליהו פרק כד, ג).

וביערות דבש (דרוש ב' לז' אדר ד"ה והנה כל) ביאר כי מזה נבע כל כוחו של עמלק לפי שהיה מזרעו של עשו, אותה זכות כיבוד אב שעשה עשו לאביו יצחק. ובשביל להצליח לבטל את הזכות שלו צריך מישהו שיש בידו מצווה זו בשלימות ובלי פקפוק!! **ולא היה מי שהיה ראוי ושיש בידו "מצות כיבוד הורים" עד שהגיעה אסתר המלכה שלא היה לה אב ואם כלל**, והיא הייתה מצטערת שאין בידה אפשרות לקיים מצווה זו ולכן היה נחשב לה כאילו קיימה את מצוות כיבוד אב ואם בשלימות, ולזאת עלתה לגדולה שהרי היא יכולה להכניע את עמלק ובראשם המן הרשע, שִׁנְקוּ כוחם מזכות כיבוד אב של עשו.

ובזה יתבאר עוד, מה שכתוב במדרש, **שמסורת היא בידנו שאין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל** (בראשית רבה וישלח עה, ה), הסיבה היא לפי שבניה של רחל, יוסף ובנימין, **שניהם לא היו שותפים לרעה במכירה של יוסף וממילא לא היו חלק מהגורמים לצער שהיה ליעקב אבינו עם היוודע לו הידיעה על מות יוסף בנו**, ועל כן שניהם מסוגלים להכניע את עמלק, לפי שיש להם זכות כיבוד אב שלא קלקלו אותה. ע"כ מהיערות דבש.

ובמשך חכמה (פרשת תצוה) מבאר שלכן **זכה בנימין שדווקא בחלקו שרתה השכינה, כי לבנימין לא היה חלק במכירת יוסף וממילא היה נקי מהצער שנגרם לאביו מהמכירה**, והיה בנימין מכבד אביו יותר מכל השבטים, ועל כן זכה מה שלא זכו אף אחד מהאחים - שבית המקדש יבנה בחלקו (ואפשר שיוסף לא זכה לכך, על אף שלא היה שותף לרעה במכירה כמובן, אך משום שבעקיפין נסבב שיגרם על ידו צער לאביו בגלל שהיה מספר את החלומות שלו לאחים ושהיה מספר לאביו על מעשי האחים, ובעקבות זה הביא לכך שרצו להורגו ולכן לא זכה שבית המקדש יבנה בחלקו)

וכאשר היה בנוי בית המקדש והיו חסרים בני ישראל במצוות "כיבוד אב ואם", גרם הקב"ה ש"אבן ישפה" אחת מ 12 אבני החושן, **השייכת לשבט בנימין הלכה לאיבוד**, והלכו חכמים להשיג את האבן הזאת דווקא במשך אצל הגוי דמא בן נתינה (ראה קידושין לא, ע"א) והוא היה משתדל מאוד במצוות כיבוד אב ואם וכשבאו חכמי ישראל וביקשו לקנות ממנו את האבן הטובה "ישפה" שיש לו באוצרות שלו, לא הסכים משום שהמפתח לאוצרות היה תחת ראשו של אביו שהיה ישן באותה העת, ואפילו שהציעו לו הון רב לא הסכים. **כל זאת כדי ללמד את חכמי הדור את גודל המצווה היקרה הזאת של כיבוד אב ואם אצל גוי (!!)**, ומתוך כך ילמדו מה שהם צריכים לתקן בעם ישראל את מצוות כיבוד ההורים. ע"כ המשך חכמה.

יעקב אבינו פחד מפני זכותו של עשו הרשע במצות כיבוד אב ואם, לפי שהוא עצמו שהה במשך 22 שנה רחוק מאביו ולא קיים מצוות כיבוד אב ואם, חשבון השנים הוא: 14 שנה שעבד אצל לבן בעבור בנותיו,

6 שנים שעבד עבור צאן לבן, שנתיים שהיה בדרך מתוכם שנה וחצי בסוכות וששה חודשים בבית אל בסה"כ 22 שנה. ואכן כנגד אותם שנים שבהם יעקב אבינו נעדר - הוא סבל, צער המחשבה שיוסף מת ליווה אותו 22 שנה כפי מספר השנים שבהם לא קיים מצוות כיבוד הורים (רבינו בחיי פרשת וישב פרק לז)

יעקב מצדו ראה ברוח קודשו שיוסף הצדיק הוא שטנו (כלומר כנגדו) של עשו הרשע, ועד שלא נולד יוסף לא רצה לצאת מבית לבן חזרה לביתו. וכשנולד יוסף הצדיק, יכל יעקב לצאת עם כל משפחתו חזרה לארצו לפי שיוסף היה אחוז במצוות כיבוד אב ואם, והיה משמש את יעקב אביו כל היום, והיה לובש את כתונת הפסים כבגד מיוחד בעמדו לשמש לפני אביו, והשיא של מסירות נפש למען כבוד אביו כאשר אביו ציווה שילך לראות את צאן אחיו, **ויוסף ידע שהוא הולך למסור עצמו ביד שונאיו, וקרוב לוודאי שיהרגו אותו** ואף על פי כן הלך לבדוק את שלום אחיו כדי לקיים דברי אביו (ספר "ידו בכל" סימן רץ לבעל שבט מוסר).

וכבר הבאנו כי המשכיות ואריכות ימי האדם תלויה בכיבוד אב ואם, ולכן כאשר עלה בידו של יוסף הצדיק חיסרון קטן ביחס לכבוד אביו, מיד התקצרו ימיו. וכך כתב תרגום יהונתן (בראשית מו, כט) שכאשר נפגשו יעקב ויוסף, **לא זיהה יעקב את יוסף לפי שהיה לבוש בלבוש מלכותי, ובכרכרת מרכבת המשנה, וחשב שהוא שר חשוב ולכן השתחוה יעקב אבינו לפניו**, ובה נענש יוסף בנו שהתקצרו ימיו, שחי רק 110 שנים ונפטר ראשון מבין האחים, וזה על אף שהיה יוסף הצדיק בצער גדול על השתחוות אביו ובכה על צווארי אביו על ההשתחויה שלו. ע"כ.

והזוהר (פרשת ויצא דף קס"ד ע"ב- קסה ע"א) כותב דבר מבהיל, שכאשר יעקב אבינו ברח מפני לבן הארמי, **רחל אמנו גנבה את התרפים של לבן אביה שהיו בעצם פסלי עבודה זרה שינקו את כוחם מהכוכבים**, והיה להם כוח דיבור כך שהיו מגלים עתידות ונותנים עצות איך להרע לבני האדם. מטרתה של רחל היתה טובה לעקור את העבודה זרה מלבן אביה, ואף על פי כן נענשה על הצער שגרמה לאביה ומתה כאשר ילדה את בנימין ולא זכתה לגדלו אפילו שעה אחת! מבהיל. ע"כ.

לכאורה, איך יתכן שרחל אמנו שכל כוונתה הייתה לשם שמים לבטל לבזות ולהשפיל עבודה זרה, נתפסה עבור צערו של אביה שהיה רמאי ועובד עבודה זרה?! אלא הדברים הם כפי שכותב הרב חיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת כ"ף) כי הגם שיש מחלוקת האם צריך לכבד הורים רשעים, אבל **לכל השיטות לצער אותם ולזלזל בהם אסור**. ומה שעשה חזקיה המלך שגרר עצמות אחז אביו אחר פטירתו והודו לו חכמים על מעשה זה (ברכות י" ע"ב וכן פסחים נ"ו ע"א) זה לפי שהיה אחר פטירתו ונוח לו לאדם שיהיה לו אז כפרה לחטאיו. ע"כ ממדבר קדמות.

והדברים נוראים עד מאוד, איך יתכן שמצד אחד רשע כמו עשו שכוונתו בקיום מצוות כיבוד אביו היה לשם תאוות העולם הזה, בכל אופן זכה לברכת קיום נצחית לו ולבניו עד ימות המשיח ושלטון שאי אפשר לפגוע בו, ומנגד רחל אמנו שהיתה צדיקה גדולה וכל מעשיה לשם שמים, נפטרה בקיצור ימים ולא זכתה לחיות עם בנה הנולד לה בנימין, רק בגלל שביקשה למנוע מאביה הרשע לעבוד עבודה זרה וציערה אותו בזה! אלא הוא שאמרנו כי ישנו כוח "המשכה" מההורים לבנים ולבנות, ואם האדם מצער את ההורים חלילה הוא עלול לפגוע בכוח "המשכה" של חייו ושל חיי בניו, וכפי שרומז הפסוק "כבד את אביך ואת אמך **למען יארכון ימיך על האדמה** אשר ה' אלוקיך נותן לך" (שמות כ, יב)

כמה זהירות אנו צריכים בכל פועלנו עם הורינו בשביל שחלילה לא ניכשל בכבודם ומוראם. יהי רצון שנזכה לכבד את הורינו כראוי, ולא יצא מכשול תחת ידנו עדי עד, אמן.

דברי התורה מוקדשים גם לעילוי נפש רוח ונשמה של לוקו בת טובה ז"ל